

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. riouwstr. 59, wormerveer

adm. kon. wilhelminalaan 38, leersum

G. van Atten / Gorinchem

De stem van een, die roept in de woestijn

(Markus 1 : 3 e.v.)

Jesaja 40 : 3

In vs 2 heeft Markus twee woorden uit de geschiedenis van Gods werk aangehaald. Die woorden worden vervuld. Dat betekent: de geschiedenis, die, toen deze woorden gesproken werden, begon, krijgt een vervolg. Dat betekent, dat met het optreden van Johannes de Doper en van de Here Jezus Christus een nieuwe tijd aanbreekt. M.i. gaat het in de aanhaling van de teksten in vs 2 en 3 vooral daarom; dus niet in eerster instantie om de persoon van Johannes de Doper. Meer om zijn werk en de plaats die hij in Gods werk inneemt. Zo wordt Johannes, naar het woord van Jesaja, de stem die roept in de woestijn. In vs 4 en in vs 7 wordt Johannes' werk getypeerd als „prediken”, dat is: het werk doen van een heraut, die de komst van een vorst aankondigt; en die namens die vorst groot nieuws mag brengen.

De weg des HEREN

Jesaja 40 : 3 is een bevel, de weg des HEREN gereed te maken. In deze profetie gaat het om de weg waarlangs de HERE Zelf met Zijn volk zal gaan uit Babel naar Kanaän.

Jesaja 40 is een troostboek voor het volk in ballingschap. Dat mag horen, dat de schuld weg is (Ps. 85 : 2-4); zijn ongerechtigheid is geboet, zijn lijdenstijd is volbracht.

De HERE gaat Zijn ballingen terugbrengen. Daarvoor moet een weg geëffend worden in de woestijn.

In Exodus 23 baande de engel van Gods aangezicht door de woestijn een weg naar het land der belofte. Door een woestijn was dit land gescheiden van de slavernij, waaruit ze bevrijd waren.

Een woestijn scheidt het land der belofte van het land van ballingschap. Opnieuw legt de HERE Zelf een weg waarlangs Zijn volk het land bereiken kan. Samen met Hem.

Jesaja 40 spreekt van schuld, die vergeven is; en van een nieuwe toekomst.

De woestijn

Het gebruik van het woord „woestijn” opent het

gezicht op de nieuwe toekomst op basis van vergeving.

Het spraakgebruik van de profeten gaat veel verder dan de aanduiding van de woestijn als een deel van de kaart tussen twee landen.

De woestijn is in de eerste plaats het gebied, waar de HERE Zich aan Zijn volk verbond. Het meest sprekend is in dit verband Jeremia 2 : 2: Zo zegt de HERE: Ik gedenk de genegenheid van uw jeugd, de liefde van uw bruidstijd, toen gij Mij gevolgd waart in de woestijn, in onbezaaid land; geheilgd was Israël den HERE...

De woestijn is in deze tekst de plaats van de jonge liefde van de bruid.

Naar die jonge liefde wil de HERE Zijn bruid terugvoeren. In Hosea 2 : 13 lezen we: Daarom zie, Ik zal haar lokken, en haar leiden in de woestijn, en spreken tot haar hart. In vs 18 volgt dan: Ik zal u Mij tot bruid werven voor eeuwig; ik zal u Mij tot bruid werven door gerechtigheid en recht, door goedertierenheid en ontferming; Ik zal u Mij tot bruid werven door trouw; en gij zult de HERE kennen.

Het zou te ver voeren, op alle woorden van Hosea 2 : 18 in te gaan. We kunnen er van zeggen: de HERE zet al Zijn kwaliteiten in om Zijn bruid en haar liefde terug te krijgen.

Daar mogen we aan denken als Jesaja 40 in vs 2 zegt: spreekt tot het hart van Jeruzalem — en in vs 3 van een weg in de woestijn.

Daar doet het evangelie ons aan denken, als het werk van Johannes de Doper in de woestijn is: een prediking.

De gedachte wordt versterkt door de manier waarop de persoon van Johannes beschreven wordt in vs 6: gekleed met kamelenhaar en een leren gordel om zijn lendenen, en hij at sprinkhanen en wilde honing. Tot en met een woestijnfiguur. Hij leeft van wat in de woestijn te vinden is. En ook: een profeet, gekleed als Elia.

Mogelijk geeft de evangelist een summiere aanduiding van Johannes als de beloofde Elia, waarbij we kunnen vergelijken de expliciete aanduiding in Lukas 1 : 17 naar Maleachi 4 : 5 en 6.

Elia was de profeet, door wie de HERE vocht om het hart van Zijn volk.

Een keerpunt

Het begin van het evangelie betekent een keerpunt in de geschiedenis. Misschien kan nog beter gezegd worden: een knooppunt.

Bij dit begin komen lijnen uit het oude testament bij elkaar: de lijn van Gods trouw aan Zijn verbond — vandaar de verwijzing naar Exodus 23: de HERE doet wat Hij beloofd heeft, daar zorgt Hij zelf voor. De lijn van de vergeving, Jesaja 40: de ongerechtigheid is geboet, er komt een nieuw begin. De lijn van de verantwoordelijkheid: Maleachi 3. Wie kan bestaan voor zijn verschijning? Daarom predikt Johannes een doop van bekering.

In deze prediking verkondigt Johannes de nieuwe tijd, een nieuw verbond.

Ezechiël 36 : 25 e.v.

Het laatste — de tijd van een nieuw verbond — wordt duidelijk als we het bericht over Johannes' optreden leggen naast de beloften uit Ezechiël 36.

Johannes predikt een doop van bekering tot vergeving.

Ezechiël 36 : 25 zegt: Ik zal rein water over u sprengen... van al uw afgoden zal ik u reinigen; een nieuw hart zal ik u geven, een nieuwe Geest in uw binnenste.

En dat niet alleen.

Vs 27: Mijn Geest zal Ik in uw binnenste geven en maken, dat gij naar mijn inzettingen wandelt en naarstig mijn verordeningen onderhoudt.

Johannes doopt met water.

Na hem komt Hij, die doopt met de Heilige Geest.

De nieuwe tijden komen.

Ze komen — en het is goed daarop te letten — niet „vanzelf”. De HERE brengt ze „met bevel van geloof en bekering”.

Zo is de doop van Johannes de poort van het oude naar het nieuwe verbond. De Here komt tot zijn tempel — wie kan bestaan? De mens, die bij de belofte leeft! Die zich erdoor laat gezegen.

Zo zijn ze gekomen bij Johannes: het gehele Joodse land en alle inwoners van Jeruzalem, en zij lieten zich dopen onder belijdenis van hun zonden.

Overdreven, dat „allen” uit vs 5?

Duidelijk is: „allen” is niet hetzelfde als „iedereen”.

In de velen, die komen tot Johannes en geloven, komt de gemeente van het nieuwe verbond — zoals uit de ballingschap in de „rest” het „volk” terugkeerde.

IN DIT NUMMER

- 221 Ds G. van Atten, De stem van een die roept in de woestijn
- 222 Mr J. Meulink, U bent in de kerk geboren (2 - slot)
- 223 Ds A. van der Dussen, Een gewenste dood (2 - slot)
- 224 D. W. L. Milo, Over oorlog en vrede
- 226 Drs P. van Kampen, Langs de oude weg

J. Meulink / Enschede

U bent in de kerk geboren (2 - slot)

Oud en Nieuw Verbond

De doop is in de plaats van de besnijdenis gekomen. Dit hangt samen met de continuïteit, het doorlopend verband tussen Oud en Nieuw Testament.

Het gaat in beide over het verbond van God met Zijn volk. Het is hetzelfde verbond.

Calvijn geeft de volgende punten van overeenstemming aan:

1. Joden en nieuwtestamentische christenen zijn uitverkoren tot dezelfde hoop op de onsterfelijkheid.
2. Bij beide berust de verzoening niet op eigen verdiensten, maar op Gods genade.
3. Ook aan de Joden was de Messias beloofd.

Daarom moeten we het Oude Testament ook voluit laten meespreken en meefunctioneren in het christelijk geloof en in het kerkelijk leven.

Vandaar ook de grote aandacht, die de kerk heeft voor de decaloog, de tien verbondswaarden, al behoeft dat niet tot de conclusie te leiden, dat deze per se elke zondag voorgelezen moeten worden.

Daarom ook de grote aandacht, die de kerk voor de psalmen heeft. Al zingen we nu ook nieuwtestamentische liederen, dat mag er niet toe leiden, dat de psalmen bij het zingen in de kerk op de achtergrond raken.

De kerk weet zich met Israël groeien tot levensheiliging en tot lofprijzing van God. Zo laten we als kerk overal de samenhang zien tussen Oud en Nieuw Testament. Daar behoort ook bij de overeenkomst tussen besnijdenis en doop.

Als Christus de doop instelt, heeft de kerk van het Oude Testament als het volk van God als 2000 jaar de kinderen van de gelovigen bij de gemeente gerekend en hen daarom besneden. Daarom gaf men al vóór Christus de proselitendoop aan de kinderen van bekeerden uit het heidendom. Wanneer in Coll. 2 : 11-12 de lijn van de besnijdenis naar de doop wordt doorgetrokken is het duidelijk dat de kinderen niet plotseling van de doop uitgesloten worden. Daarom was het ook helemaal niet nodig, dat het Nieuwe Testament uitdrukkelijk de kinderdoop vermeldde.

Natuurlijk is er wel verschil in bediening, al is van één verbond sprake. In het Nieuwe Testament openbaart God zijn beloften duidelijker. In het Oude Testament wordt het middelaarschap van Christus slechts schaduwwachtig getoond. Het Nieuwe

Testament bevat het Evangelie, dat de mens ook werkelijk bevrijdt.

Tot de komst van Christus gold het genadeverbond slechts voor een volk.

Met de komst van Christus is de scheidsmuur gebroken en worden ook de heidenen geroepen en met God verzoend.

Christus is pas ten volle geopenbaard in het Evangelie, al betekent dat niet, dat Israël in de duisternis van de dood verzonken was. Immers ook Abraham heeft al de dag van Christus op een afstand gezien (Joh. 8 : 56).

De kerk is evenzeer als Israël het verbondsvolk van God.

De samenhang met oud en nieuw verbond wordt sterk beklemtoond in Hebr. 11.

Heel het Oude Testament wordt aangehaald als een getuigenis van hetzelfde geloof als waarvan Jezus de leidman en voleinder is.

In het Nieuwe Testament wordt de gemeente dan ook met dezelfde namen genoemd als Israël in het Oude Testament: uitverkoren geslacht, koninklijk priesterschap, heilige natie.

In de lijn der geslachten

Ja maar, zo is de reactie van de verwerpers van de kinderdoop, het heil is na de komst van Christus toch niet langer gebonden aan de opeenvolging van de geslachten. Het gaat

nu exclusief om de geboorte uit God, om een nieuwe geboorte. Onze relatie tot God wordt niet meer bepaald door ons behoren tot de heilige linie, maar door de genade van God.

Wie echter de geestelijke geboorte sinds Christus stelt tegenover de natuurlijke geboorte in de geslachtslinie van Israël, heeft daarmee de geestelijke betekenis van het verbond van God en van de besnijdenis principieel miskend.

Onze kinderen worden in de kerk geboren. De lijn van de geslachten is ook voor ons, die na de Pinksterdag leven, gegeven. Ook het Nieuwe Testament spreekt verbondsmatig en rekent met de samenhang der geslachten.

In drie Evangelien wordt gesproken over kinderen, die tot Jezus gebracht worden. Jezus zegt dan: „Laat de kinderen tot Mij komen, verhindert ze niet, want voor zodanigen is het Koninkrijk Gods.”

Jezus omarmt ze. Hij betuigt zijn verbondenheid met hen.

Hoe wezenlijk de gedachte van solidariteit van ouders en kinderen is in het Nieuwe Testament blijkt uit 1 Kor. 7 : 14, waar in verband met de huwelijksproblematiek gezegd wordt, dat de ongelovige partner geheiligd wordt door de gelovige. Nu zijn ook de kinderen heilig.

Bezie deze uitspraken van Jezus nu eens in verband met de teksten, waaruit blijkt dat bij overgang van gelovige ouders ook hun huis, dat is hun gezin, gedoopt wordt. Cornelius, Lydia, de gevangenebewaarder. Bij allen blijkt een hechte saamhorigheid.

Wat bij volwassenen het persoonlijk geloof is, is bij pasgeboren kinderen hun behoren bij het christelijk gezin krachtens hun natuurlijke geboorte geen garantie, maar wel een aanwijzing van waarschijnlijkheid.

Op deze doop moet later het antwoord komen. Dat is het geloof. Paulus spreekt in 1 Kor. 1 : 16 uitdrukkelijk van zo'n huisdoop: „Ook heb ik nog het gezin van Stephanas gedoopt”. Dat wijst dus uitdrukkelijk op kinderdoop.

Daarbij komt nog dat Paulus ook in zijn brieven de kinderen toesprekt als tot de gemeente behorend. Overal worden de kinderen heel gewoon tot de gemeente gerekend.

Een typisch voorbeeld hiervan is b.v. het afscheid van Paulus uit Tyrus. De gemeente, ouders en kinderen doen Paulus uitgeleide en knielen tesamen op het strand neer. De kinderen behoren er echt helemaal bij.

God handelt niet individualistisch. Hij isoleert de mens niet uit de verbanden waarin hij staat in zijn leven op aarde. Kinderen worden steeds beschouwd als behorend bij het volk van God.

Ook in Hand. 2 spreekt Petrus over de belofte, die tevens voor de kinderen is.

Ook een scheppingsgegeven als bloedverwantschap en verhouding ouders en kinderen kan mee functioneren in de komst en de verbreiding van het heil.

Ook in de christelijke gemeente behouden de natuurlijke levensverbanden hun functie.

Dat alles betekent natuurlijk niet, dat het persoonlijk geloof overbodig zou zijn, maar wel dat de weg van het geloof voor hen duidelijker wordt getoond en de gehoorzaamheid van het geloof nadrukkelijker van hen wordt geëist.

Gezien de wijze waarop Paulus en heel de Schrift trouwens spreekt over de saamhorigheid van ouders en kinderen is het niet uitdrukkelijk noemen van het dopen van kin-

pastorale notities

door
H. Amelink

Verdriet

Ds A. H. Algra heeft in deze rubriek eens gewezen op het verschijnsel dat je vooral kritiek krijgt te verwerken als je iets van de EO zegt. Dat is mij nu ook overkomen naar aanleiding van deze rubriek in het nummer van 25 juni jl. Gelukkig kreeg ik niet alleen tegenstand, maar ook medestand. Dat houdt je dan een beetje in evenwicht. Enkele opmerkingen daarover.

1. Voorzover er behoorlijk geschreven werd, hebben allen, die aanmerking hadden, antwoord van me gekregen. De instemmende reacties laat ik maar zo.

2. Verder is mijn adres in het handboekje van onze kerken verkeerd afgedrukt. Hoe dat gekomen is weet

ik niet, maar het is wel lastig. Ik woon in Aalten in de Revijsstr. 40. En op geen enkel ander nummer.

3. De derde opmerking is van meer belang. Veel van de brieven schrijvers hadden als argument dat ze zo'n verdriet hadden van mijn prijzen van de Psalmen boven veel geestelijke liederen. Maar dat prijzen is toch goed. Dan prijs ik Gods Woord boven mensenwoord. Daarmee behoort iedereen die klassiek gereformeerd denkt in te stemmen. Dat verdriet zal overigens wel meer ontstaan zijn door het feit dat ik dat zei in verband met de EO dan door iets anders. Het deed me denken aan iets wat bij Prof. H. Bavinck staat te lezen in „De zekerheid des geloofs”. Onze aandoeningen en godsdienstige ontroeringen moeten niet zulk een rol spelen in ons leven.

„Religieuze aandoeningen en ervaringen wekt iedere godsdienst. Indien die aandoeningen en ervaringen recht geven om tot de waarheid van het geloof en van zijn inhoud te besluiten... dan kan de Boeddhist uit zijn ervaring de waarheid van het Nirvana, de Mohammedaanse mysticus uit zijn bevinding de realiteit van de zinnelijke hemel, de Roomse christen uit zijn religieus gevoel het recht der Maria-verering afleiden”. blz. 62; uitgave 1901. Het Evangelie als het Woord Gods gaat ook oordelend over onze godsdienstige gevoelens. Dat we geroerd zijn of juist niet zegt op zich zelf niets. Ook die roeringen moeten getoetst worden aan het Woord van God. In feite wordt er in de Bijbel nogal gewaarschuwd tegen drukke godsdienstigheid. Niet mijn triestheid over de achteruitgang van het klassiek gereformeerde denken is beslissend, maar de argumenten daarvoor. En dat geldt ook voor allen, die het daarin niet met me eens zijn.

KERKELIJK LEVEN

deren te verklaren uit de vanzelfsprekendheid van de kinderdoop.

Eerst geloven dan dopen?

Zij, die een tegenstelling tussen Oud en Nieuw Testament zien en daarmee tot verwerping van de kinderdoop komen, voeren aan, dat in het Nieuwe Testament de volgorde anders is dan in het Oude Testament. In het Nieuwe Testament is het eerst geloven, dan dopen.

Men beroept zich daarvoor o.m. op het bevel van Jezus om de mensen eerst tot discipelen te maken en ze dan pas te dopen.

Wat is nu een doop zonder geloof? Karl Barth zei eens: doop zonder een belijdende dopeling is als een executie zonder slachtoffer.

Daar hebben velen helaas ook gereformeerd, mee gezeten. Men ging dan filosoferen over het vermogen des geloofs, dat de kinderen zouden hebben.

Men zei ook wel, dat de kinderen voor wedergeboren gehouden moesten worden totdat het tegendeel zou blijken. Een zaak, die bij de vrijmaking een grote rol speelde.

Nu bestaat er inderdaad samenhang tussen geloof en doop. Maar die samenhang was er ook bij de besnijdenis en toch werden kleine kinderen besneden.

De volgorde was in Oud en Nieuw Testament precies dezelfde.

In Gen. 17 lezen we, dat Abraham besneden wordt nadat hij tot geloof gekomen is. Tegelijk wordt dan zijn hele huis besneden.

Zo lezen we in het Nieuwe Testament ook, dat b.v. Lydia tot geloof komt en daarna gedoopt wordt. Tegelijk wordt dan haar hele gezin gedoopt.

Paulus wijst er nadrukkelijk op, dat ook in het Oude Testament de mens uit het geloof gerechtvaardigd wordt. Daarom, zo zegt Paulus, is er ook geen tegenstelling tussen zijn leer en die van het Oude Testament. Als het Evangelie voor hte eerst naar iemand komt, vraagt God geloof.

Als het Evangelie voor het eerst naar vaard wordt, komt God met het teken van het verbond.

Zo ging het bij Abraham. Zo ging het bij Lydia. Het grondpatroon is in het Oude en Nieuwe Testament gelijk.

In beide gevallen wordt ook hun gezin gedoopt. Immers de belofte komt ook aan de kinderen toe. Niet op grond van het geloof van die kinderen. Maar op grond van het verbond der genade worden ook de kinderen gedoopt.

Zij hebben ook recht op de doop. Daarom dopen wij onze kinderen.

Volwaardige leden

Kinderen zijn volwaardige leden van de gemeente.

Daarmee moet ook bij de prediking gerekend worden. Dus eenvoudige preken.

Niet eenvoudige preken begrijpen volwassenen trouwens in de regel ook niet. Daar moeten we aan denken bij catechisatiebezoek. Let er op, dat uw kinderen trouw ter catechisatie gaan en dat ze ook voldoende studie ervan maken. Dat geldt bij het huisbezoek waar de kinderen, als het even kan, bij moeten zijn. Dan maar wat minder hoogdravende gesprekken. Dat is ook voor de ouders beter.

Kinderen worden dan ook geboren met een recht op het avondmaal.

De geloofsbelijdenis is iets, dat bij de doop behoort, maar die alleen wegens de onzelfstandigheid van het kind, dat gedoopt is, wordt uitgesteld tot de volwassen leeftijd.

Als het groot geworden kind toegang vraagt tot het avondmaal vraagt het slechts erkenning van een recht. Wordt geen toegang gevraagd tot het avondmaal, dan is het volwassen geworden kind schuldig. Dan verzuimt het de rechten, die God ons schonk, te gebruiken.

Onze doop zet heel ons leven in het teken van het lijden en de opstanding van Christus.

Het is geweldig in de kerk geboren te mogen worden en te behoren tot het Verbond, dat van geen wanke-len weet.

Maar dat grote voorrecht geeft ook grote verantwoordelijkheid.

De eis van het verbond

Immers door de doop geeft God niet alleen levenslang een belofte, maar bindt Hij ons ook de eis van het verbond extra op het hart.

Opgroeien in de ruimte van het verbond van God is een groot voorrecht, maar het schept ook dure verplichtingen.

Adeldom verplicht. Dat moet het richtsnoer zijn bij de opvoeding. Van een zogenaamd neutrale opvoeding, die de kinderen vrij wil laten kiezen, weet de Schrift niets af. Kinderen van gelovigen zijn geen heidenen, maar kerkleden voor wie de belofte en de eis van het verbond geldt.

De doop heeft geen magische werking. Daarom moeten we onze kinderen ervan bewust maken, dat Gods belofte en eis met een bijzondere klem tot hen komt.

Van de besnijdenis lezen we, dat deze alleen van nut was, als je ook je hart besnijdt. Zo staat het ook met de doop. Ongeloof doet niets af van de echtheid van de doop, maar holt de doop wel uit.

„Beloofd u dit kind, waarvan u de ouders bent, naar uw vermogen te onderwijzen en te doen onderwijzen in de waarheid Gods en het een voorbeeld van een christelijke levenswandel te geven?”

A. van der Dussen / Hardinxveld-Giessendam

Een gewenste dood (2 - slot)

(n.a.v. H. M. Kuitert, Een gewenste dood; een uitgave van Ten Have, Baarn)

Het zesde gebod

Het ligt voor de hand om ter beantwoording van deze vraag te verwijzen naar het 6e gebod. „Gij zult niet doodslaan” — hebben wij daar niet in alle duidelijkheid de norm voor ons, waaraan wij ons hebben te houden in vragen aangaande euthanasie? Volgens de auteur niet. Hij betwist de duidelijkheid van het gebod, door te wijzen op de vele uitzonderingen die erop gemaakt worden. Als dit gebod b.v. niet geldt in het kader van oorlogsvoering, waarom zou het dan wel een absolute veroordeling van euthanasie inhouden? (35 v.) Nu is dit een wel wat karige, om niet te zeggen vluchtige bespreking van zo'n kardinaal bijbelgegeven. Er valt wampel meer over te zeggen dan de schrijver doet. Je zou van een theoloog van zijn formaat ook meer verwachten. Of is het juist typerend voor zijn denkwijze, dat dit gebod slechts een zijdelingse rol speelt in zijn boek? Het ligt inderdaad in de aard van de ervaringstheologie, dat zij de normen voor ons leven nergens anders verwacht zichtbaar te worden dan in onze overwegingen o.g.v. onze ervaringen. Wanneer je, zoals Kuitert, in het 6e gebod een universeel besef onder woorden gebracht acht, is het misschien alleen maar logisch dat je minder geïnteresseerd raakt in de bijbelse lijnen die erin samen komen dan in de algemeen menselijke ethische gevoelens. Deze lijn tekent zich in elk geval scherp in het boek af.

Er valt op een tweede reden te wijzen, waarom de auteur niet zoveel doet met het 6e gebod. De Here God roept hierin ons mensen op om Hem te volgen in Zijn afkeer van de dood en Zijn keuze voor het leven. Welnu, die schrille tegenstelling wordt door Kuitert afgezwakt. Hij volgt Karl Barth in diens these, dat de dood bij het leven hoort. „Het begin van een mensenleven en het einde ervan — in de vorm van het sterven — behoren beide tot de schepping, en kunnen dan ook beide aanvaard worden als goed, als weldaad die uit Gods hand ontvangen wordt.” (90) Zeker, Paulus' betiteling van de dood als een vijand (1 Cor. 15 : 26) strookt tot op zekere hoogte met onze ervaring. „Hoezeer ook een gegeven dat tot onze geschapen werkelijkheid behoort, wij kunnen er niet tegen en weten er geen raad mee.” (89/90) Maar de angst voor de dood kan, op welke gronden ook, overwonnen worden (85, 90). En omgekeerd, het leven kan van een vriend in een vijand verkeren. Er zijn situaties waarin het leven geen vreugde meer is, het lijf geen geschenk, waar God nog eer mee kan behalen (85). Zogezien staan leven en dood niet meer tegenover elkaar als Gods goede schepping en de straf op de zonde, maar gaan ze samen als natuurlijke gegevens, ondanks de enorme spanning die tussen beide bestaat. De theoloog spreekt hier van 'dialektiek'.

Leven—dood

In deze visie kan geen sprake meer zijn van een eenzijdig en tot het laatste toe hardnekkig verzet tegen de dood. Stellig, de dood moet bestreden worden, en Kuitert oefent scherpe kritiek uit op hen die passief de dood willen afwachten (92/93). Maar niet minder stellig geldt, dat wanneer men zich met de dood verzoend heeft omdat het leven geen vreugde meer is, er geen reden is om halsstarrig aan dat leven vast te houden en de dood zolang als maar mogelijk is weg te duwen. Ziehier het antwoord dat de schrijver geeft op de vraag, wat de norm is waaraan wij ons in de beschikking over ons leven en onze dood moeten houden. Omdat de dood z.i. deel uit maakt van de goede schepping van God, kan het geheel i.o.m. Gods wil zijn als een mens zelf zijn leven aan God teruggeeft. „Voorzover het in het helpen aan een zachte dood om een weldaad gaat waarom gevraagd is omdat de betrokkene voor deze laatste weldaad op anderen is aangewezen, is euthanasie een moreel geoorloofd daad.” (60)

Het is van belang in te zien, hoezeer deze stellingname bepaald is door het ervarings-theologisch uitgangspunt. De belangrijkste beslissing bij de beoordeling van dit boek moet dan ook genomen worden m.b.t. dit uitgangspunt. Voor wie op de klassiek reformatische wijze de openbaring van God en Zijn wet niet verwacht binnen de eigen ervaringen en gedachten, maar zich daarvoor verlaat op de Heilige God, zal de weg waarlangs de moeilijke vragen rond euthanasie beantwoord moeten worden, een geheel andere zijn. Wie vasthoudt aan de onverzoonlijke, niet-dialektische tegen-

stelling tussen leven en dood, zoals de bijbel ons die voorhoudt, zal zich veeleer herkennen in wat de medicus dr D. J. Bakker schrijft in het blad „Beweging” (oktober 1978) dan in de beschouwingen van dr Kuitert: „We strijden ons hele leven tegen de zonde, waarvan we weten dat Christus haar overwonnen heeft, terwijl we weten dat we in dit leven nooit geheel zondeloos zullen worden. Op dezelfde wijze, meen ik, hebben we te strijden tegen de dood, die door Christus overwonnen is, in het besef hier op aarde nooit geheel 'doodloos' te zullen worden.” Een stelling, waaraan Bakker de konklusie verbindt, dat actieve euthanasie (in het spraakgebruik van Kuitert eenvoudig 'euthanasie' genoemd) door christenen moet worden afgewezen.

Het bovenstaande heeft betrekking op levensverkortend handelen op verzoek. Gescheiden daarvan gaat het boek van dr Kuitert, zoals gezegd, in op de vraag naar het geoorloofd zijn van de beëindiging van het leven van mensen die tot zo'n verzoek niet in staat zijn. Is er sprake van een plicht om allen, die zich niet meer of nog niet kunnen uiten, in leven te houden (denk b.v. aan mensen in langdurige coma, zwaar gehandicapte pasgeborenen, demente bejaarden)? Ja, zegt de schrijver volmondig. „Alleen 'op verzoek' iemands leven beëindigen is geoorloofd, 'niet op verzoek' is niet geoorloofd.” (64) En hij laat daarop volgen: „Alleen de trouw aan dit uitgangspunt kan verhinderen dat oma bang wordt voor haar kleinzoon die arts is en lid van de Nederlandse Vereniging voor Vrijwillige Euthanasie.” (64)

Zinloos medisch handelen

Toch is daarmee de kous voor hem niet af. Vanouds is de medicus gekonfronteerd met de grenzen van zijn kunnen, en zo ook met de zinloosheid van medische handelingen. Prof. dr G. A. Lindeboom schrijft in zijn brochure *Euthanasie en Euthanasiasme*: „De arts kan te lang, verbeter, doorgaan met een belastende behandeling, waarvan het uitzichtloze voor hem duidelijk zou moeten wezen.” (30) Het zijn deze zinloze medische handelingen waarbij Kuitert aanknoopt als hij toch een uitzondering wil doen gelden op de regel, dat alle mensen die zich niet kunnen uiten, in leven moeten worden gehouden. Er kan een moment komen „waarop medische behandeling zinloos wordt omdat alles wat verder nog geprobeerd kan worden, niet meer bijdraagt aan het welzijn van de betrokken patiënt. In dat geval wordt de behandeling gestaakt.” (65) Dekt dit standpunt het traditionele inzicht, dat het nalaten van levensverlengend handelen onder bepaalde omstandigheden niet a priori onverantwoord mag worden genoemd (Lindeboom, 32/33)? Nee. Kuitert vult nl. het begrip 'zinloos medisch handelen' anders in. „Een medische behandeling is zinloos wanneer er van die handeling geen resultaat te verwachten is dat het welzijn van die bepaalde patiënt dient.” (45) En het welzijn van de patiënt hangt z.i. samen met de kwaliteit van het menselijk leven dat in het geding is. (47) „Menselijk leven kan door de bodem van wat nog menselijk is, heen zakken en niet meer de kwaliteit van 'menselijk' vertonen.” (49) Wanneer nu een arts tot het oordeel komt dat het leven van een patiënt niet (meer) beantwoordt aan de maatstaven van menselijkheid, moet hij de behandeling staken; die is dan immers zinloos geworden. Maar hoe kan een arts dat beoordelen? „In de kennis en kunde van de arts ligt een waardeoordeel over wat menselijk leven is en wat niet (meer) opgesloten, en aan dit waardeoordeel komt heel de samenleving te pas.” (65) De auteur is er zich van bewust, dat dit waardeoordeel niet in alle tijden en in alle kulturen gelijk uitvalt. (49/50) Niettemin meent hij dat er niet aan te ontkomen valt als samenleving een 'onderste grens van welzijn' vast te stellen als criterium voor het staken van een behandeling (48, 50).

Daarmee neemt hij veel, zo niet alle geruststelling weg, die besloten lag in zijn stelling, dat alle mensen die zich niet meer of nog niet uiten kunnen, in leven moeten worden gehouden. Uiteindelijk hangt het volgens hem toch van de inzichten van de samenleving af, of de medische behandeling van zwaar gehandicapte baby's of zwaar demente bejaarden 'zinvol' is of niet, d.w.z. toegepast zal worden of niet. Onmiskenbaar een uitvloeisel van zijn ervaringstheologie: de normen voor zinvol leven en welzijn worden openbaar in de ideeën die kulturen en samenlevingen zich vormen, afgaande op hun ervaringen. Ook in dit opzicht doet wat ds D. J. Bakker schrijft in het genoemde nummer van „Beweging” veel meer recht aan de krachtige bescherming van het leven waartoe het 6e gebod oproept: „Het be- dan wel veroordelen van een andermans leven valt buiten onze competentie.” Maar betekent een aldus bepleite onthouding van de beoordeling van de kwaliteit van andermans leven dan in de praktijk niet de plicht, het leven van en stervende tergend lang te redden? Allerminst. Medici van alle tijden delen de mening, dat we van ophouden moeten weten als het om ingrijpen gaat, om het met Kuiterts woorden te zeggen. Dat levensverlengend handelen zinloos kan worden, is vanouds erkend. Maar die zinloosheid wordt niet bepaald door de zinloosheid van het te behandelen leven, maar door de onmacht de dood nog wezenlijk te bestrijden. Is van zo'n onmacht sprake, dan dient de arts van terugtreden te weten. Niet omdat het leven dat hij trachtte te verlengen niet meer de vereiste minimum-kwaliteit bezit, maar omdat een eindspel dat totaal verloren staat niet moet worden doorgespeeld.

D. W. L. Milo / Dalmally

Over oorlog en vrede

Enkele malen gaven wij u een beschouwing over de oorlog op de Falklands. Dat was geen verslaggeving — enkel een aanstippen van details, die voor een christenmens belangrijk kunnen zijn. Ook nu kunnen we slechts enige bezonken gedachten achteraf geven. Want deze hopelijk beëindigde oorlog moet ons iets geleerd hebben, willen de levens niet voor niets zijn geofferd.

U houdt niet van oorlog? Wij ook niet. Daarom moeten we ons niet laten overvallen door een oorlog. Si vis pacem para bellum, zegt de pastoor, als ge vrede wilt, wees bereid voor oorlog.

De algemeen bestaande vrees, dat in een nieuwe oorlog de atoombom beslissend zou zijn, is niet bewaarheid. Gode zij dank. Er zijn geen volkeren uitgeroeid, er zijn geen duizenden gevallen. Ruim twee duizend mensenlevens zijn verloren gegaan; 250 Britse verdedigers en twee duizend Argentijnse aanvallers. Dat is erg, maar het had veel erger kunnen zijn. De burgerbevolking, die in de tweede wereldoorlog ongeveer evenveel verliezen had als de militairen, is ditmaal op enkele uitzonderingen na gespaard gebleven. Gode zij dank.

De materiële verliezen zijn becijferbaar gebleven: voor Groot-Brittannië is dat twee en een half miljard pond sterling; ongeveer f 12 miljard, door een extra belasting op te brengen. (Schrijver dezes hoopt daar zijn aandeel aan te betalen.) Voor Argentinië is dat aanzienlijk meer. Daar is bovendien een complete ontwrichting van het muntstelsel en de betalingsbalans — maar dat was voor de aanval op de Falklands al en was misschien wel door een briljante oorlog te camoufleren geweest.

—o—

Wanneer de oorlogsschade zo in enkele alinea's kan worden genoteerd, betekent dit, dat het grote bloedbad — zeer wel mogelijk bij inmenging van sympathiserende landen — vermeden is. De hulp van Latijns Amerika aan Argentinië kwam te laat. Rusland, dat aanvankelijk op tergende wijze met onderzeeboten aanwezig was, heeft zich overal buiten gehouden. Gode zij opnieuw dank.

En komende tot de oorlogswinst: wel, het bestaansrecht en de kracht van de democratie is opnieuw gebleken. Als Rusland mocht hebben gemeend dat de vrijheid in het Westen geen schot waard is — weet het nu beter. Nog altijd is er op regeringsniveau goede trouw te vinden: trouw aan landgenoten en onderdanen. Men laat zich niet door dictatoriale staten onder de voet lopen.

Stervensbegeleiding

Tenslotte nog één onderwerp uit het boek van prof. Kuitert, dat zeker niet buiten deze bespreking mag worden gehouden. De auteur schenkt nl. ook aandacht aan de stervensbegeleiding, en in het bijzonder aan de troost die de christelijke kerk stervenden te bieden heeft. Hij doet in dit gedeelte uitspraken die behoren tot de meest markante en warme van het hele boek. „Sterven betekent niet dat de band met God vernietigd wordt maar veeleer vereeuwigd.” (108) „We vallen (bij het sterven, vdD) dan wel als verwelkte bladeren, maar er is dan altijd nog Een die zijn handen oneindig teder eronder houdt.” (90) „Vriendschap met de eeuwige God is eeuwige vriendschap die ook door de dood niet ongedaan gemaakt wordt.” (101) „Een kerk die niet in het hiernamaals gelooft kan niet troosten met een christelijke troost.” (103)

Nergens in zijn boek doet de auteur zich duidelijker als gelovig christen kennen dan hier. Echter: wel als modern christen. Ook dit gedeelte draagt de sporen van een theologie, die het bijbels getuigenis slechts tot gelding wil laten komen binnen onze eigen ervaringen en de verwerking daarvan in het geloof. De scherpe kanten van het spreken van het evangelie over dood en hiernamaals zijn er afgevlind; de toonzetting is er een van romantische mildheid. Maar geen woord over wat de bijbel noemt 'de tweede dood' (Op. 20 : 6, 14). Kuitert spreekt wel over het eeuwig wel en wee van een mens, maar zegt daarvan: „Het eeuwig wel en wee van een mens is nog wat anders dan onze denkbeelden over zijn wel en wee. Daarom laten wij een stervende mens tenslotte met een rustig hart uit onze handen gaan.” (100/101) Dat de vriendschap met de eeuwige God er niet vanzelf is, maar dat een mens door het geloof in de Verzoener Jezus Christus

Argentinië meende met een fait accompli Groot-Brittannië te kunnen overtuigen. Dat was een misrekening. Het geld, de vloot en de mensen zijn beschikbaar gesteld. De kracht van een beroepsleger, getraind in vergelijkbare (Noorse) omstandigheden, was opgewassen tegen een Argentijnse overmacht en winterstormen. De barre koude op de kale Falklands-heuvels, de ontberingen van weken lang leven in de open lucht en regen, of zeeziekte in slingerende en stampende schepen, of liggen in natte loopgraven — het heeft de Britten niet op de knieën gekregen. Wel was de moraliteit van de Argentijnen volkomen ontredderd — maar de Britse gewonden, de kleine Falkland-bezetting, die aanvankelijk de eilanden na bittere gevechten had losgelaten, beklaagden zich dat ze de laatste acte niet konden meemaken. Een sergeant, die tijdens moordende vliegtuigaanvallen bij het ingraven op onbeschermd heuvels zijn mannen opmonterde met: wie niet tegen een grapje kan, moet hier maar niet komen! Prins Andrew, die met zijn helicopter boven een oorlogsschip ging vliegen, om de aandacht van de missiles af te leiden. Gewonde soldaten, die zwaargewonden naar de dokter brachten. Heldenmoed en kameraadschap.

Ons land — de jongere generatie daargelaten — heeft een bezetting van vijf lange jaren en een bevrijdingsoorlog meegemaakt. Wij hebben de onvrijheid, de ontrechting, de terreur, de gevangenkampen en de executies van nabij ervaren. Wie hardop dacht kon door een vriend verraden worden. Wie een geallieerde piloot onderdak gaf was een kind des doods. Wie een clandestien radiotoestel bezat kwam in een hongerkamp. Wie een Joods medeburger hielp onderduiken werd met de Joden gelijk gerekend. Ieder mens die zijn geweten schoon wilde houden stond met een been in de gevangenis, met het andere in het graf. Wie gespaard bleven zagen dit als een wonder van Boven. Zo gaat het met overrompeling door een militaristische staat.

Welnu, dat heeft de Falklands-bevolking ervaren — zij het in lichte mate. De blijdschap bij het hijsen van de Union Jack was er even groot en eerlijk als in Nederland, toen we weer „leve de koningin, leve het vaderland” durfden roepen. Men lachte en hilde, danste en zong — met een lege maag.

—o—

Een van de lessen uit deze korte hevige oorlog is dus: weest niet bezorgd voor de dag van morgen; alles ligt veilig in Gods hand. Zonder dat wij ons daarmee van onze verantwoordelijkheden kunnen afmaken. — Een tweede les: vertrouw niet op mensen, zeker niet op aanhangers van een gewelddadige ideologie; terwijl je met hen onderhandelt trekken ze het pistool. U herinnert zich de Britse premier Chamberlain? De man met de paraplu? Hij kwam opgelucht uit München terug: „mensen, er komt geen oorlog, Hitler heeft het me zelf toevertrouwd!” Dat was enkele weken voor de oorlog...

Een derde les: wil je je de boeven van het lijf houden, weest dan klaar voor de oorlog en dank God voor de vrede. „Vreest God en houdt uw kruut droog”, zeiden de vaderen. — Een vierde: de uitspraak dat alles met een of twee atoombommen zou worden geregeld is een foute berekening gebleken. Want wie de atoombom afvuurt vermoordt eigen vrouw en kinde-

ren; dat hebben beide partijen beseft. Zelfs de „minder ernstige” wapenen als napalm, bacteriën en vergif zijn niet gebruikt; hoewel Argentinië een opslag van napalm op de Falklands beschikbaar hield.

Ook de materiële verliezen leerden ons lessen. Drie Britse schepen gingen verloren vanwege onvoldoende waarschuwingssystemen. De NRC-Hbl. zei, dat Groot-Brittannië onderhandelingen met „Hengelo” had gevoerd over de modernste superradar; maar dat factoren als werkgelegenheid in eigen land en de prijs hadden verleid tot eigen nationaal product, dat een paar passen achterliep.

De vele duizenden krijgsgevangenen, in deplorabele staat, vol wonden en ontberings-defecten, vormden een benauwende belasting voor het Britse leger, dat de handen vol had met eigen bevoorrading. De chirurgen werkten aan de lopende band honderden zware operaties af, vriend en vijand door elkaar. Ze hadden geen tijd om nota te nemen van twee bomaanslagen in de ziekenboeg. Zo spoedig mogelijk werden de gevangenen aan Argentinië afgeleverd. Het gaf grote problemen voor de junta, aangezien deze gevangenen per HMS Canberra werden vervoerd, welk schip al weken heette te zijn getorpedeerd.

De berichtgeving naar huis is ook zeer belangrijk gebleken. De klappen kwamen onverbloemd door en brachten zware rouw en nationaal verdriet in Groot-Brittannië. Maar geen ontmoediging! — In Argentinië echter was de berichtgeving zo leugenachtig, dat 24 uur na de onvoorwaardelijke overgave de mensen hun regering nog dreigden: denk er wel aan, wapenstilstand wordt verraad. Opnieuw is gebleken dat misdaad slecht betaalt. Militaristisch geweld is op de duur niet houdbaar. De junta viel, nadat zijn gebouwen door het woedende volk van Buenos Aires werden bestormd. De opvolging geeft de nodige problemen. Niettemin roept men daar ijverig, dat men ondanks alles de Falklands wil hebben...

Bij zulk een mentaliteit kan men volgens Tacitus beter zeggen, dat de oorlog is opgehouden, dan dat er vrede is gekomen. Want een oorlog is goed als hij op vrede aanstuurt; een vrede is slecht als hij een nieuwe oorlog brengt. Of wilt u nog een andere wijze term? Oorlog mag geen ander doel dan vrede hebben; Cicero heeft het gezegd.

Mrs Thatcher is bij Cicero in de leer geweest. Ze zag zich gedwongen het zwaard te trekken, maar haastte zich de vijandelijke bezetting snel en tactisch te verwijderen. Toen ze, voor het eerst na tien weken, weer met een glimlach haar huis uitkwam, zong de jeugd een parmantig overwinningsslied. Maar de kamerheer die haar volgde zei tegen pers en televisie: „non nobis, Domine, non nobis.”

„Wat, wat, wat?”, riepen de permensen.

„Schrijf het maar op en zoek het maar uit”, zei de wijze kamerheer.

Het is de latijnse inzet van psalm 115. „Niet ons, o Heer, niet ons — alleen uw naam zij eer”.

vijand-af moet willen zijn, wordt evenmin genoemd. Daarmee is niet gezegd dat de auteur van de werkelijkheid daarvan niet wil weten. Wel is opmerkelijk, dat hij zich fel keert tegen het „overvallen van strevende mensen met de evangelieboodschap”: „Stervende mensen met de evangelieboodschap overvallen, lijkt mij gebrek aan respect voor een medemens. Zelfs iemands eeuwig wel en wee kan geen reden tot pressie worden.” (100) Hij motiveert die uitspraak niet alleen met de waardevolle overweging, dat de evangelieboodschap op het stervensuur mogelijk alleen maar mechanische bevestigingen of paniecreacties oproept (99), maar ook vanuit de eis van respect voor de medemens: we moeten „stervende mensen helpen sterven, zonder hen met onze problemen onrustig te maken, hen alleen vragen waar ze behoefte aan hebben, en hen zo over de drempel heen helpen.” (100) Maar als je werkelijk overtuigd bent van de realiteit van de toorn van God, die volgens de Heilige Schrift blijft op wie aan de Zoon ongehoorzaam is (Joh. 3 : 36), laat je een stervend mens toch niet aan het verkeerde front strijden?

Bezinning

Er staan nog meer tot bezinning prikkelende uitspraken in dit gedeelte van het boek, b.v. over de ontkoppeling van organisme en persoonlijke geest bij het sterven (106; vgl. de kwestie Telder!), en over de versmalling van de betekenis van een mens tot zijn politieke en maatschappelijke rol. Maar deze bespreking kan niet op alles ingaan. Afrondend is nu alleen nog de vraag te stellen, wat wij van dit boek kunnen leren.

Allereerst moet genoemd worden de ernst die Kuitert maakt met de waar-

heid, dat God niet altijd blinde gehoorzaamheid vraagt. Bij het bekend maken van Zijn wil negeert de Here de menselijke vermogens tot inzicht niet. Een van de heel mooie kanten van de bijbelse wetgeving is, dat het gebod zo vaak wordt gemotiveerd. Denk maar eens aan de reden die Deut. 5 : 15 geeft voor het gebod, ook de dienaren op de sabbat te laten rusten. Talloze andere voorbeelden kunnen worden aangevoerd om duidelijk te maken, dat de Here er naar streeft dat wij al nadenkend instemmen met Zijn geboden. Dit boek stimuleert ertoe, om aangaande het euthanasie-vraagstuk niet simpelweg te verwijzen naar wat geschreven staat als een norm waaraan wij ons nu eenmaal hebben te houden, maar om al denkend tot op zekere hoogte de zinvolheid van de bijbelse normen te pogen in te zien.

In de tweede plaats kunnen we van dit boek leren, dat een simpelweg zich beroepen op de bijbelse geboden niet toereikend is voor een verantwoorde beslissing inzake euthanasie. Het is te gemakkelijk om met een beroep op het 6e gebod elke discussie over euthanasie te smoren. De toepassing van de geboden vraagt bezinning, doordat God van ons wel kinderlijke, maar geen kinderachtige gehoorzaamheid vraagt: Hij baktent onze gangen niet tot op de centimeter nauwkeurig af, maar roept ons bij monde van Paulus op te trachten te verstaan wat Zijn wil is (Ef. 5 : 17) Prof. Kuitert gaat ons voor in de volle inzet van het menselijk verstand, die onmisbaar is voor het gehoor geven aan die oproep.

In de derde plaats drukt dit boek ons er met de neus op, dat God binnen Zijn voorzienig bestuur over leven en dood aan de mens enorme verantwoordelijkheden gegeven heeft. Psalm 8 bezingt de hoge positie van de mens — „Gij hebt hem bijna goddelijk gemaakt” (vers 6). Bijna goddelijk. Van daar, dat wij de grens tussen leven en dood als maar kunnen verleggen. Prof. dr P. J. Roscam Abbing publiceerde over de onderhavige proble-

matiek een boek dat hij zeer treffend noemde „Toegenomen verantwoordelijkheid”. Het boek van dr Kuitert leert ons die zo onvoorstelbaar toegenomen verantwoordelijkheid niet te willen ontwijken. Het doet een poging haar te erkennen, zonder daarmee het bestuur van God te miskennen. Als zodanig heeft het ons iets te zeggen. Want het is waar: de verwijzing naar Gods beschikking over ons leven ontslaat ons niet van onze verantwoordelijkheid waarvoor de moderne medische macht ons stelt.

God—mens

Samenvattend kan gezegd worden, dat dit boek terecht gepakt is door de mondigheid waardoor het christelijk leven gekenmerkt wordt. De vraag is echter aan prof. Kuitert te stellen, of wij niet veel meer met de begrensdheid van die mondigheid hebben te rekenen dan hij doet. Als het erom gaat dat God niet altijd blinde gehoorzaamheid vraagt, moet dan ook niet erkend worden dat de Here ons óók geboden op kan leggen die wij niet bedenken kunnen? En wordt de oproep, om te trachten te verstaan wat de wil des Heren is, niet voorafgegaan door de openbaring met zoveel woorden: dit wil God... (vgl. Micha 6 : 8; 1 Thess. 4 : 3)? En is het niet wezenlijk voor Gods beschikking, dat dit zich wel vaak heenvlecht door onze beschikking, maar misschien nog wel vaker daar dwars door heen slaat (vgl. Spr. 16 : 9)? Van die soevereiniteit van God, in Zijn wetgeving en in Zijn bestuur, komt in dit boek weinig over. Vanuit zijn ervarings-theologisch uitgangspunt kan de auteur daar ook weinig van over laten komen; dat klinkt immers elk spreken over God vast aan de *menselijke* ervaring van Zijn heiligheid, en die ervaring is in onze tijd van sekularisatie aan het verschrompelen. Voor wie gelooft dat onze, door de zonde verduisterde, Godservaring geijkt dient te worden aan de inhoud van de Heilige Schrift, en Gods Zelfopenbaring dus niet op die wijze ingebed acht in de menselijke ervaring als Kuitert doet, moet de konklusie dan ook zijn dat zijn boek te weinig eer geeft aan God en teveel er aan de mens.

P. van Kampen / Zeist

Langs de oude weg

Onlangs stond in het blad „Aktie” van Youth for Christ een serie artikelen over het Griekenland van nu en de reizen van Paulus. We vroegen Pieter van Kampen, de schrijver ervan, deze artikelen iets te willen verkorten voor „Opbouw”. We hopen dat deze artikelen ook voor wat jongere lezers aantrekkelijk zullen zijn.

H. de Jong

„Egnatia hodos”. Het bordje staat wat verloren in de berm. Naast de weg de gladde stenen van de Via Egnatia, de romeinse heerbaan, die dwars door Griekenland en door het tegenwoordige Joegoslavië liep. Hij begon hier kilometers verderop.

We zijn de bergkam over. De helling is steil en de bochten zijn scherp. Op meerdere plaatsen zien we huisjes, van gietijzer gemaakt. We weten dat er meestal een foto instaat van iemand die op die plaats verongelukt is; verder een ikoon van de Heilige Maagd en een flesje olijfolie.

Langs een vijftiental van zulke getuigen van te roekeloos afdalen, komen we aan in Kavala. Toen we net de berg overkwamen, zagen we de blauwe zee schitteren in de middagzon. Ver weg het eiland Thassos en daarachter, nauwelijks zichtbaar, moet Samotraké liggen. En dáár weer ver achter, buiten ieders gezichtsbereik, weten we de Turkse kust. Ginds ergens lag het oude Troas, waar Paulus zich eens in-

scheepte voor zijn eerste Europese reis.

Kavala, de stad die Paulus (niet zo) zag

Kavala is het oude Neapolis, de stad waar hij eens aankwam. Hij kwam, gehoorzaamend aan een „gezicht”, waarin hij een Macedoniër zag die hem dringend vroeg naar zijn land over te steken. We lezen erover in Handelingen 16.

Een schitterend zandstrand. Tame-lijk brede boulevards, een paar ruime pleinen. Palmbomen en een soort bomen met rose bloem; ze doen me denken aan de staarten van papieren pauwen op kinderijssjes.

Heel wat verkeer. Ook nog scooters — die zie je bij ons niet meer. In de vissershaven wiegen veelal houten vissersboten op de zachte golfslag. Onder de „sky-line” met de gekartelde muur van het oude Turk-

se fort zit men netten te herstellen. Ergens achteraf zijn mannen een vissersboot aan het bouwen. De houten hulk wordt net in de menie gezet. Op een doek zit een soortement hippie sieraden te vervaardigen. Allerlei vis, ook inktvis, wordt bij een visafslag verhandeld. Wil je exotische schelpen hebben — ze zijn te koop. Zie je ze liever tot (nogal kitscherig aandoende) ezeltjes met karretjes verwerkt? Dat kan ook.

De boulevards kent nu vele terrassen en af en aan lopende obers. Op de hoek van een steil oplopend straatje staat een oude Turkse moskee uit te rusten in de zon. Er woont praktisch geen islamiet meer in Kavala. De Turken zijn anderhalve eeuw geleden verdreven. Men verlangt niet naar een weerzien.

Op het grote plein van de stad staat een fotograaf die met apparatuur klungelt die in 1900 al ouderwets moet zijn geweest. Allerlei bakjes met vloeistof moeten eraan te pas komen, wil het beeld, dat hij naarstig onder een zwarte doek heeft staan nemen, ook te voorschijn komen. Een bleke foto is het resultaat, maar we vinden het ritueel dat ermee gemoeid is fascinerend.

Van al die dingen heeft Paulus ongetwijfeld weinig gezien.

Niets van wat we er zagen stamt uit Paulus' dagen. Er is alleen een aquaduct, dat volgens onze reisgids Romeins is. Het is een indrukwekkend gebouw, dat wel. Bejaarden rusten heerlijk uit in de schaduw. Een bordje vermeldt echter dat het bouwsel uit de veertiende eeuw stamt. Zo Romeins is dat niet. Wie weet is mijn nieuwtestamentisch grieks te beperkt en staat er wel degelijk dat het gebouw uit het jaar nul dateert...

Filippi, waar de aarde beefde

Met onze rug staan we naar de rotswand. Hier ergens hebben Paulus en Silas in de gevangenis gezeten. We kijken uit over het grote theater van de oude stad. Het is grotendeels gaaf. Beneden zijn werklieden bezig; ze plaatsen een podium, voor de uitvoeringen van een toneelstuk van een oude Griek. De akoestiek is perfect... we horen hun woorden uitstekend, begrijpen ze alleen niet. Een eind verderop loopt de provinciale weg, die Filippi in twee ruïnevelden verdeelt. Het is de oude Via Egnatia, met een asfaltlaag eroverheen. In de grote vlakke erachter steken pilaren en oude muren boven het hoge gras uit. Ergens in de verte moet een riviertje lopen, de Strymon. Vermoedelijk ergens rechts in het beeld, waar ook veel bomen staan. Ver weg staan bergen, gehuld in een blauwachtig waas. De lucht zindert, het is heet. Straaltjes zweet lopen over m'n rug. Zelfs een dochttertje van twee jaar op je rug is teveel, als het ruim veertig graden is.

Opbouw in de vakantie

Tijdens de vakantie-periode zal Opbouw

niet verschijnen

op 23 juli, 6 en 13 augustus.

De redaktie

Burgers van twee werelden

Er is hier heel wat gebeurd. Veel heeft te maken met de geschiedenis van Rome, niet van Griekenland zelf. Rond veertig voor Christus vond een stel vooraanstaande Romeinen dat Julius Caesar wel erg veel macht begon te krijgen. Een dode Caesar was voor Rome beter dan een levende. Na de moord vluchtten Brutus en Cassius, de voornaamste samenzweerders, naar Griekenland, op hun hielen gezeten door de partij van Caesar. Bij Filippi vond de veldslag plaats. Brutus en Cassius verloren en kregen weinig tijd om over de nederlaag te treuren. Octavianus, een van de twee leiders van het winnende leger, ging later als keizer Augustus de geschiedenis in. Augustus heeft dus ook op dit plekje gestaan, dacht ik, rondkijkend over het bijna vlakke terrein.

Het vruchtbare gebied van Filippi (op de heenweg zagen we veel groen op de velden, met name mais) werd een „stekkie” voor veteranen uit het Romeinse leger. En dat ze Romein waren dat wilden ze weten! Ver van hun vaderstad, staken ze bij wijze van spreken in de snikkende hitte een paraplu op, als het in Rome regende.

Veel latijnse inscripties in Filippi, meer dan we elders opmerkten. Men was trots op het romeinse burgerrecht — ze zaten in Filippi, ze hoorden in Rome. Daar doelt Paulus mogelijk ook op, als hij zegt dat Christenen op aarde leven, maar hun „burgerrecht” in de hemel hebben. (hoofdstuk 3 vers 30 van de brief van Filippenzen). Juist in Filippi zou men zo'n uitspraak goed kunnen begrijpen. Filippi was erg romeins. Zozeer dat er kennelijk ook weinig joden woonden. Waar Paulus ook heenreisde, overal kwam hij wel joden en synagogen tegen. In Filippi géén synagoge; men kwam bij elkaar „op een plaats bij de rivier”, een paar kilometer buiten de stad. Het was maar een klein clubje, maar later zou Paulus met veel liefde over hen spreken. Hij noemt hen „mijn blijdschap en mijn kroon” (hoofdstuk 4, vers 1). Mogelijk dat hij geen andere gemeente gesticht heeft, waar hij met zoveel dankbaarheid aan terugdenkt.

We lopen de treden van het open-

luchttheater af. Achter het podium liggen allerlei stenen opgestapeld. Gewone grauwwitte stenen, sommige met oude inkervingen. Vlakbij een schitterende platte steen met een stierekop, met zijn horens omkranst. Ik denk tegelijk aan Hand. 14 vers 13 en wenk mijn neef Wim om een dia te maken.

Vervolgens de weg over. We lopen een trap af en komen bij het oude forum, de markt. Het was omzoomd door pilaren; sommige ervan staan nog overeind. Waar de zuilengalerijen voor gediend hebben, ik weet het niet. Stalde men er koopwaar uit? Of luisterde je er naar lezingen?

Pilaren, omgevallen of nog overeind, steken ook elders boven het hoge gras uit. Een soort klapprozen en geelachtige bloemetjes vormen een kleurig alternatief voor het overheersende groen. Een diepe stilte ligt over de ruïnes — misschien zijn er twintig bezoekers in de hele stad. Onze jongens springen van de ene steen op de ander. Rosanneke laat zich niet langer opzadelen en schreeuwt zo aanhoudend in mijn oor dat ik haar maar neerzet en laat lopen. De grond is hier en daar nogal ongelijk; elke valpartij wordt met een seconde vervaltijd luid brullend gemeld.

Bij het zoeken naar ontoeristische voorwerpen vindt mijn neef een platte steen, met onbeholpen inkervingen. Een romeinse soldaat, of een schoolkind? Boter, kaas en eieren op z'n romeins? Of meer hinkelen? We weten het niet. Bij het zoeken naar andere stenen klinkt her en der geritsel in het gras. Een hagedis of

zoiets die zich in z'n klassieke rust gestoord voelt.

Het grootste gebouw is een oud-christelijke kerk, een basilica, gebouwd in de vorm van een rechtsgebouw. Hij dateert uit de vijfde of de vierde eeuw, zegt de meegebrachte gids. Een grote kerk, waar de hele gemeenschap moet hebben in gekund.

Dat had Paulus moeten zien! Toen hij kwam, had hij praktisch niemand aangetroffen, die zelfs maar een denkwijze had waarbij hij zich kon aansluiten. Wel een meisje dat bezeten was; haar eigenaars waren van het tragische van haar situatie nauwelijks doordrongen; ze hadden alleen oog gehad voor de winst die het waarzeggend vermogen van hun slavin kon opleveren. Paulus had toen die geest — in de naam van Jezus — gezegd dat het uit moest zijn. En het was uit! Het kind was weer normaal. Haar eigenaars niet, die waren zagezegd des duivels. Paulus en Silas waren voor de stadsraad gesleept, nogal geslagen en vervolgens sekuur in de gevangenis opgeborgen. Hun voeten werden in een soort blok gedaan — dan liep je minder gauw weg. „Daar zat Paulus in de kerker met zijn medewerker”. De uitdrukingskracht van het kinderliedje is onovertrefbaar. Met pijn over hun hele lijf, een opengeslagen rug, hun voeten onbeweeglijk in boeien die niet als eerste doel hebben de drager comfort te verschaffen, gaan ze zingen. „Rond middernacht waren Paulus en Silas aan het bidden. Ze zongen

liederen tot eer van God! En de andere gevangenen luisterden eraan.” Allicht. Het moet onmogelijk zijn geweest het te zien en het was wel iets dat de aandacht trok! Op eens staat de gevangenis op haar fundamenten te trillen. Op dat moment springen de deuren open en de boeien van de gevangenen gingen los. Je leest het in Handelingen 27 vers 25 en 26.

Filippi, waar de mensen beefden

Het vervolg laat zien hoe ook de mensen beefden. Eerst de cipier die met zijn leven voor zijn gevangenen borg moest staan. Vervolgens ook de leiders van de stad, als ze horen dat Paulus Romeins staatsburger is, die je niet zomaar mag afwegen.

De cipier wil zelfmoord plegen, hoort dat iedereen er nog is, begint te beven en vraagt iets dat merkwaardig genoemd moet worden: hoe kan hij worden gered? Paulus en Silas spreken met hem over Jezus en hij en zijn gezin worden gedoopt. Allemaal in één nacht. De avond tevoren ben je nog (misschien verontrust) heiden, en 's morgens ben je een christen die ook al gedoopt is. Ondertussen ben je ook nog bijna dood gegaan, door je eigen hand. Die man had een bewogen etmaal!

De leiders hebben reden persoonlijk Paulus te verzoeken of hij zo goed

wil zijn te vertrekken. Romeinse burgers zonder vorm van rechtspraak beurs slaan, is iets waarmee je last kunt krijgen. Paulus geeft in zijn goedheid gehoor aan het verzoek — maar doet het op zijn gemak. Zoekt iedereen die hij ontmoet heeft nog eens op. En gaat dan weg.

Afscheid

— Lydia. Heeft een ommekeer in haar denken meegemaakt. Is christin geworden, heeft zich laten dopen, heeft het gezelschap een poos in huis gehad.

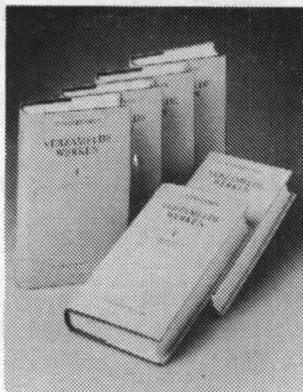
— een slavenmeisje. Bijzonder om niet meer te merken dat je persoonlijkheid „overgenomen” wordt door een macht buiten je beheersing. Heerlijk om niet meer dwangmatig achter mensen als Paulus te hoeven aanlopen en hem dan na te schreeuwen. Bijzonder om jezelf te zijn, hoewel haar bazen niet bemoedigend hebben gereageerd.

— een gevangenebewaarder. Wat een emoties, en dat allemaal in één nacht. Bijna dood, toen héél erg levend!

— zijn gezin. Bijna zonder vader. Die aardshok, die konsternatie, toen die vreemde gevangene bij hen thuis die gesprekken over Jezus, hun doop. De blijdschap. Maar als ze maximaal zes uur lang geloven, moeten ze op eigen benen staan. Paulus en Silas moeten vertrekken. — de mensen die een slavenmeisje hadden, dat eens goed geld waard was en nu...

— de stadsbevolking. Die moesten

THEOLOGISCHE BOEKHANDEL EN ANTIQUARIAAT

SPECIALE AANBIEDING

Dr. C. Gerretson
**VERZAMELD
WERK**
bezorgd door
Dr. G. Puchinger

kompleet in 6 delen
nu van f 242,50
voor f 99,50

Een van de meer dan vierhonderd sterk in prijs
verlaagde boeken uit onze
ZOMERCATALOGUS 1982.

Op aanvraag gratis verkrijgbaar:

onze zojuist verschenen ZOMERCATALOGUS
1982 met een sortering recente uitgaven op het gebied
van de theologie. (Omvat o.m.: ethiek, dogmatiek,
exegese O. en N. Testament enz. enz.)

Eveneens zojuist verschenen:
CATALOGUS ANTIQUARIAAT No. 188
met een kleine duizend uitgaven op het gebied van
dogmatiek, ethiek en filosofie.

T. WEVER B.V.
Speciaalzaak in theologische uitgaven
zowel nieuw als antiquarisch.

T.WEVER BV FRANEKER

nu naar een andere zaak uitzien om kwaad over te worden...
— stadsbestuurders. Voortaan toch wat voorzichtiger zijn. De rechtsgang is niet zomaar iets om met de pet naar te gooien.
— de werklui die de scharnieren van de gevangenisdeuren eens moeten nakijken. En de boeien zijn ook ondeugdelijk. Trouwens, wat zeg je van de muren?

Paulus en Silas gaan verder. Verder, de Via Egnatia af, richting Thessalonica. Het was me de nacht wel geweest. Lopen of rijden met een zeer lijf valt niet mee. Maar goed, dat meisje, hè, dat was belangrijker. En als je je moet laten geselen om een cipier te kunnen bereiken, dan moet dat het je waard zijn, nietwaar? Dag cipier. Dag

Euodia en Syntyche. (Zie Filippenzen 4 vers 2) We weten alleen van hen dat ze ruzie maakten en nuttig werk konden doen.

Dag Lydia. Als je je nu in de rivier had laten dopen, had je een infectie opgelopen. Mooi plekje, dat wel. Al die laaghangende boomtakken. Maar die afvoerpijp (van het klooster vlakbij?) heeft aan de helderheid van het water geen goed gedaan. We keren de wagen, rijden nog een keer Filippi door. „Jullie zijn mijn vreugde en de kroon op mijn werk”, zei Paulus eens.

Kerknieuws

Redactieleden:

Ir. A. W. Biersteker;
T. Hoekstra
Ds. H. de Jong;
Mr. dr. J. Meulink;
D. W. L. Milo;
Ds. E. R. Postma;
Drs. W. G. Rietkerk

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller,
Riouwstraat 59,
1521 SC Wormerveer
Tel. 075-282589

Kerknieuws en berichten over kerkelijke/christelijke activiteiten te zenden naar:

„Kerknieuws Opbouw”,
Brugakker 36 22,
3704 LP Zeist
Tel. 03404-50278

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”,
Nooitgedacht 3,
3701 AL Zeist
Tel. 03404-22452

Advertentieprijs:

40 ct per mm.
familieberichten
35 ct per mm.
Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Administratie-adres:

Kon. Wilhelminalaan 38,
3956 TD Leersum
Tel. 03434-4288

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen: uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs:

f 40,— per jaar of f 21,— per halfjaar.
Buitenland f 45,— p. jaar of f 60,— per luchtpost.
Gironr. 404945 t.n.v.
Geref. Persver. Opbouw,
Dr. Schaepmanlaan 71,
2104 VC Heemstede.
Tel. 023-285825.

Heerde — Ds v. d. Kwast te Dron-
ten heeft het beroep naar Heerde
aangenomen.

Oostzaan — Het adres van de kerk
van Oostzaan is thans: J. Rep, De
Haal 3, 1511 AL Oostzaan, tel. 02984-
3024.

Kopij Kerknieuws — In verband met
vakanties, wordt ieder verzocht tus-
sen 16 juli en 26 augustus a.s. even-
tuele informatie voor de kerknieuws-
rubriek rechtstreeks door te geven
aan de drukkerij.

P. van Kampen

„Zalig de doden, die in de
Here sterven”

Openbaring 14 : 13

Geheel onverwacht werd uit onze
familie weggenomen mijn lieve
vrouw, onze moeder en oma

Sjoukje v. d. Meulen-Wiegersma

* 17-9-1912

† 5-7-1982

A. van der Meulen
kinderen
en kleinkinderen

Alphen aan den Rijn
Aidaplein 106

Vriendelijk verzoek om uw

ADVERTENTIES

SCHRIFTELIJK

OP TE GEVEN!!!

Uiterlijk dinsdagmorgen, 10 uur, dient de
tekst in ons bezit te zijn. Foto's en teken-
werk voor het maken van cliché's dienen
1 week voor de plaatsingsdatum ter
drukkerij te zijn.

1942

3 juli

1982

Cornelis van der Linden

en

Maria van der Linden-Euser

mogen vandaag met ons, hun kinderen en kleinkinderen, geden-
ken dat de HERE hen veertig jaren voor elkaar en voor ons
heeft willen sparen.

Wij zijn de HERE dankbaar dat Hij ons ook door hen de weg
liet wijzen die wij tot Zijn eer hebben te gaan.

Leiderdorp:

HANNIE VAN WOLFSWINKEL-VAN DER LINDEN
HANS VAN WOLFSWINKEL
Onno
Krista
Paula

Oranjewoud:

MARGRIET VAN DER KOOY-VAN DER LINDEN
JAAP VAN DER KOOY
Herman
Lisette
Folkert

Hoevelaken:

MIEKE WILCKE-VAN DER LINDEN
PIET HEIN WILCKE
Edo
Marije
Caroline
Roeland

Hanmer Springs (Nieuw Zeeland):

CORRIE SCRIVENER-VAN DER LINDEN
GRAEME SCRIVENER
Ruben
Marcel

Den Haag:

ELS POLEY-VAN DER LINDEN
HAN POLEY
Paul
Marlies

Barendrecht:

ADA KOEDOOT-VAN DER LINDEN
BERT KOEDOOT
Mirjam
Liesbeth

Maassluis:

RENÉ VAN DER LINDEN
MIEKE VAN DER LINDEN-BLOM

3 juli 1982

Pruimentuin 12, 2991 TP Barendrecht

Het feest van onze (groot-)ouders hebben wij in familiekring
gevierd.

Door omstandigheden nog te huur van **TE HUUR**
31 juli tot 14 augustus 1982

**EEN LUXE 7-PERSOONS
APPARTEMENT**

te Veysonnaz (bij Sion) in het
zonnige Wallis.
f 600,— per week.

Tel. 05490-16764.

LUXE STACARAVAN
gesitueerd in prachtig natuur-
gebied op de Veluwe.
„Rendenklipper” - Heerde-Epe.
max. 4-6 personen voor f 450,—
p.w. all in, vanaf 7 augustus.

Aanvraag telef. 05782-3937.

Voor al uw

handels- en familiedrukwerk - boeken folders enz.
is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Nooitgedacht 3 — 3701 AL Zeist